

3. King S. Mister Mercedes. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/King_Stephen/Mister_Mercedes.
4. King S. Острів Дума. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/King_Stephen/Ostriv_Duma.
5. King S. Duma Key. URL: http://allking.club/books/Duma_Key.
6. King S. Mr. Mercedes. URL: http://allking.club/books/mr_mercedes.
7. Lakoff G., Espenson J., Schwartz A. Master Metaphor List. 2-nd edition. Unpublished manuscript, University of California, Berkeley, 1994.

УДК 811.161.2'282

Коваленко Н. Д.
д. філол. н., доцент,
доцент кафедри української мови,
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка

ПЕРСПЕКТИВНІСТЬ МЕТОДИКИ АВТОКОМЕНТУВАННЯ У ДОСЛІДЖЕННЯХ НАРОДНОЇ ФРАЗЕОЛОГІЇ

Усне мовлення носіїв говірок виразно демонструє колективно сформований ментальний простір українців, їхню етнічну свідомість, моральні принципи, соціокультурний досвід. У мовленні постійно продукуються закодовані у внутрішній формі фрази, які не тільки з'являються в певній культурі, а й зберігають узагальнене надслівне вираження елементів етнокультури.

Дослідження діалектної фраземіки помітно активізувалося в кінці ХХ – на початку ХХІ ст., що реалізовано в накопиченні великого емпіричного матеріалу та апробацією нових методик аналізу ареальних фразеологічних одиниць. Підтверджено постійний розвиток семантики фразем, образного осмислення дійсності, нетрадиційні використання символіки лексем як компонентів сталих виразів.

Загалом обсяг і якість інформації про фразеологію українського діалектного простору такі, що дають змогу уявити ідеографію, склад української діалектної фразеології, формальне й семантичне варіювання, змодельовати багато елементів картини світу українців.

Основними напрямками вивчення структурно-семантичних характеристик і національно-культурної специфіки фразеологізмів, як це можна помітити в сучасних роботах, є дослідження регіонального складника компонентів, які усталилися в структурі фразеологічних одиниць або поширені за їхніми межами; вивчення метафоричних основ внутрішньої форми вислову, а також етнолінгвістичні описи з орієнтацією на усталені національно-культурні еталони в певному мовному соціумі.

Зауважимо, що актуальним було й залишається питання записування фразеологізмів територіального мовлення. Для кращого розуміння семантики фразем пропонуємо використовувати методику автокоментування й орієнтацію на монологічне мовлення з елементами інтерв'ю, що особливо важливі для сучасних студій з української діалектології, фразеологічної системи говорів зокрема. Тексти-автокоментарі дозволяють не тільки максимально повно зафіксувати все розмаїття мовних одиниць (із передбачуваною чи неочікуваною семантикою, уживаннями тощо), але й скоротити час експедиційної роботи. Для вивчення фраземіки говірок такі тексти є надійним та надзвичайно інформативним джерелом, можуть слугувати матеріалом для інших суміжних галузей і наук (фольклористики, психолінгвістики, етнолінгвістики, когнітивної лінгвістики, соціолінгвістики, психології та ін.).

Дієвість і перспективність використання методики автокоментування підтверджено тим, що, пояснюючи запропоновані дослідником лексеми, діалектоносії, не знаючи конкретних значень тих чи тих слів, часто пригадують не один, а кілька фразеологізмів із цією лексемою, що уможливило розширення записів усього розмаїття мовних одиниць.

На основі такої методики збирання матеріалу спостережено деякі відмінності у сприйнятті одного й того самого фразеологізму, його семантики та прагматики і на рівні діалектного мовлення, і літературної мови, так і в площині різних говірок та говорів.

У зв'язних текстах виявлено фразеологізми, які деталізують чи уточнюють семантичні відтінки вжитих номенів, а особливо абстрактних значень; точно передають емоційні стани;

концентрують головну думку, але потребують роз'яснень семантики; можуть утворювати градаційну шкалу вияву ознак через використання кількох фразем в одній фразі; уживаються з усвідомленням їхнього походження, що ґрунтується на великому досвіді та знаннях етносу. Варіанти засобів вираження конкретного повідомлення в усній комунікації підтверджує вільне володіння носіїв говірок усіма вербальними можливостями.

Деякі відмінності у сприйнятті одного й того самого фразеологізму, його семантики та прагматики спостережено і на рівні діалектного мовлення, і літературної мови, так і в площині різних говірок та говорів. Усна форма як першоджерело текстів-оповідей уможливорює витворення чи репродукцію великої кількості нових слів і відтінків їхніх значень, словоформ, вигуківих елементів, сталих виразів, семантика та вживання яких можуть бути неочікуваними.

У спілкуванні з респондентами, на матеріалах текстів говіркового мовлення виявлено, що в момент комунікації фразема виконує роль основного елемента в передачі знань, досвіду, але здебільшого – у вираженні експресії та емоцій.

Не менш важливим є аналіз регіонального складника компонентів, які усталилися в структурі фраземи або поширені і за її межами; вивчення метафоричних основ внутрішніх форм; етнолінгвістичні описи з орієнтацією на національно-культурні взірці в певному мовному соціумі та дослідження ареалу побутування регіоналізмів, локалізмів, архаїзмів.

Отже, аналіз сучасних записів фраземіки, поширеної в говірках української мови, підкреслює перспективність такого напрямку дослідження, а вияв та опис формального, семантичного та стилістичного варіювання сталих виразів у просторі сприятиме виокремленню варіативно-синонімічних груп, характерних для усього діалектного континууму чи для окремих ареалів і говірок.

УДК 81'34

Теряєв Д. О.

доцент кафедри східнослов'янської філології та
інформаційно-прикладних студій

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

МОДЕЛІ АКУСТИЧНИХ КОЛИВАНЬ МОВЛЕННЯ

Акустично мовленнєві звуки можуть бути визначені як коливальні рухи, що передаються повітряним середовищем. Акустичні властивості звуків залежать не тільки від характеристики джерела, а й від розміру та форми надгортанних порожнин, які відіграють роль резонаторів: залежно від того, яке положення займають язик, губи, м'яке піднебіння, у надгортанних порожнинах виникають і посилюються коливання різної частоти й інтенсивності. Мовленнєві звуки – це складні акустичні утворення, які виникають у результаті накладання акустичних характеристик надгортанних порожнин на акустичні характеристики джерел звуку. При цьому формуються індивідуальні акустичні відмінності окремих звуків.

Візуальне, слухове, та параметричне дослідження показало, що слово *республіканці* (див. рис. 1) складається з усіх типів акустичних коливань: гармонійні коливання сонорного зімкнено-щілинного передньоязикового твердого приголосного Р – гармонійно-обертонні коливання ненаголошеного голосного середнього підняття переднього ряду Е – турбулентні коливання шумного щілинного глухого передньоязикового твердого приголосного С – імпульсні коливання шумного зімкненого глухого губного твердого приголосного П (їм передує відсутність звучання) – гармонійно-обертонні коливання ненаголошеного голосного високого підняття заднього ряду У – комбінаційні коливання шумного зімкненого дзвінкого твердого приголосного Б – гармонійні коливання сонорного зімкнено-щілинного середньоязикового м'якого Л – гармонійно-обертонні коливання ненаголошеного голосного високого підняття переднього ряду І – імпульсні коливання шумного зімкненого глухого задньоязикового твердого приголосного К (їм передує відсутність звучання) – гармонійно-обертонні коливання наголошеного голосного низького підняття заднього ряду А – гармонійні коливання сонорного зімкнено-щілинного передньоязикового твердого приголосного Н – комбінаційні коливання шумного зімкнено-